

Factsheet Capability Approach (CA)

Uitgave van: Public Private Partnership (PPP) Gezondheid: ertoe doen en meedoen

Auteurs: Erik Jansen, HAN; Sabina van der Veen, AmsterdamUMC

Datum: januari 2021

Contact: erik.jansen@han.nl; s.vanderveen@amsterdamumc.nl

De Capability Approach als normatief-wetenschappelijk kader

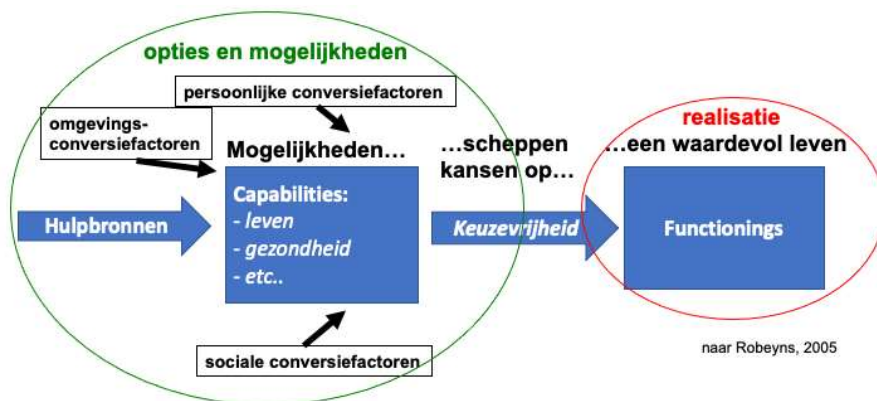
Econoom en filosoof Amartya Sen introduceerde in 1988 de Capability Approach (CA) als alternatief voor de standaard *'utilitarian welfare economics'*. Basisclaim is dat er sprake is van welbevinden als je in staat bent om **redelijkerwijs het leven te leiden dat je waardevol vindt en graag wilt leiden**. Daarbij staan **vrijheid** en menselijke **diversiteit** als belangrijkste waarden voorop. De CA is een **breed en integraal normatief** kader met als uitgangspunt dat individueel welbevinden en kwaliteit van leven mede tot stand komen door mogelijkheden die door context of omstandigheden worden geboden. Een **sociaal rechtvaardige maatschappij** moet er daarom op gericht zijn om de **capabilities** (mogelijkheden) van mensen te versterken en om hen meer vrijheid te bieden een **waardig en betekenisvol menselijk bestaan** vorm te geven. Hiermee worden in de context van gezondheid bijvoorbeeld sociaaleconomische gezondheidsverschillen tegengegaan.

Basisconcepten in de Capability Approach

Een cruciaal onderscheid is dat tussen **'capabilities'** en **'functionings'**. **Functionings** zijn waardevolle manieren of toestanden om te zijn of te handelen;

capabilities zijn de realistische mogelijkheden of vrijheden om invulling te geven aan die functionings.

Resources (hulpbronnen) zijn de **middelen** die iemand ter beschikking staan om capabilities te genereren, maar deze hulpbronnen zijn niet de uiteindelijke **doelen** van het welzijn; die bestaan uit de capabilities en functionings. Met de term **conversieproces** wordt het proces aangeduid waarlangs mensen hun middelen omzetten in realistische mogelijkheden (**capabilities**) en die vervolgens in daadwerkelijk functioneren (**achieved functionings**). Dit proces wordt beïnvloed door een complex geheel van verschillende interne en externe **conversiefactoren** zoals persoonlijke kenmerken (bijv. intelligentie, beperkingen, karaktertrekken) en de fysieke (bijv. geografie, gebouwde omgeving) en de sociale omgeving (bijv. gemeenschap, rechtssysteem, omgangsvormen), die in feite het complete veld van de sociale wetenschappen bestrijken. Als actor doelgericht handelen in dat proces kunnen we omschrijven als **'agency' of handelingsvermogen**. Een veel voorkomende vereenvoudigde conceptualisering van het conversieproces gebaseerd op Sen is schematisch weergegeven in Figuur 1.

Figuur 1. Schematische weergave van het conversieproces (zie ook Robeyns, 2017).

Opvattingen, operationalisering en toepassing

Er zijn **verschillen in interpretaties** tussen denkers die zich bezighouden met de CA. De belangrijkste twee richtingen volgen de interpretaties van Amartya Sen aan de ene kant en die van Martha Nussbaum aan de andere kant. Sen (1999) legt vanuit een meer economische benadering de nadruk op het conversieproces, menselijk handelingsvermogen en democratische sociale processen in de totstandkoming van wat als waardevol leven wordt beschouwd. Nussbaum benadert de CA meer vanuit een narratief, ethisch en politiek-filosofisch perspectief. Haar lijst van **10 centrale menselijke capabilities** is inmiddels erg bekend als normatieve standaard voor wat als ondergrens van een menswaardig leven moet worden beschouwd (Nussbaum, 2012). Uiteindelijk zijn de overeenkomsten in opvatting tussen Sen en Nussbaum echter groter dan hun onderlinge verschillen. In Robeyns (2017) is een puntsgewijs overzicht te vinden van uitgangspunten van de CA als bouwstenen voor het ontwikkelen van nieuwe capability theorieën of toepassingen (waarvan de belangrijkste in deze tekst worden behandeld).

Vanwege het brede en abstracte karakter van de Capability Approach is operationalisering niet eenvoudig. Er is veel conceptuele literatuur op het gebied van de CA. Op het **domein gezondheid** is met name het werk van Sridhar Venkatapuram over *health justice* (Venkatapuram, 2011) en dat van Jennifer Prah Ruger over *health capability* (Prah Ruger, 2010) invloedrijk. Recent zijn in het domein gezondheid verschillende vragenlijsten

ontwikkeld vanuit de theoretische achtergrond van de CA zoals ICECAP-Adults (ICEpop CAPability measure for Adults), Older People, ICECAP Supportive Care Measurements, de ASCOT-vragenlijst en de Werkwaarden-lijst van Van der Klink en collega's (Abma et al., 2016).

De CA is tamelijk abstract en Robeyns (2017) maakt dan ook onderscheid tussen deze abstracte algemene *benadering* en meer specifieke *capability theorieën* en aanpakken; in het laatste geval is altijd een **operationalisering** nodig al naar gelang het doel en de context van de theorie of aanpak. De CA is dus géén kant-en-klaar instrument of direct toe te passen methodiek.

Sommige recente benaderingen van gezondheid hebben duidelijke **overeenkomsten** met de CA. Denk daarbij aan Positieve Gezondheid, de ICF en de visie en praktijk van ZZ naar GG (zie de desbetreffende factsheets op de website). Kenmerkend voor de CA is dat deze een **mens-in-context perspectief** voorstaat met daarbij de nadruk op rechtvaardigheid van de context: omstandigheden die van belang zijn voor welbevinden, inclusief structurele maatschappelijke ongelijkheden, moeten kritisch worden beoordeeld. Veerkracht wordt binnen de CA dan ook enerzijds gezien als aspect van individueel handelingsvermogen maar is anderzijds ook normatief begrensd als sprake is van sociaal onrechtvaardige situaties; dan is het aan de samenleving om ongelijkheid in individuele mogelijkheden tegen te gaan.

Literatuur

- Abma, F. I., Brouwer, S., de Vries, H. J., Arends, I., Robroek, S. J. W., Cuijpers, M. P. J., van der Wilt, G. J., Bultmann, U., & van der Klink, J. J. L. (2016). The capability set for work: development and validation of a new questionnaire. *Scandinavian Journal of Work, Environment & Health*, 42(1), 34-42. <https://doi.org/10.5271/sjweh.3532>
- ASCOT: <https://www.pssru.ac.uk/ascot/>
- ICECAP: <https://www.birmingham.ac.uk/research/activity/mds/projects/HaPS/HE/ICECAP/index.aspx>
- Nussbaum, M. (2012). *Mogelijkheden Scheppen. Een nieuwe benadering van de menselijke ontwikkeling*. Amsterdam: Ambo/Anthos uitgevers.
- Prah Ruger, J. (2010). Health capability: conceptualization and operationalization. *American Journal of Public Health*, 100(1), 41-49.
- Robeyns, I. (2017). *Wellbeing, freedom and social justice: The capability approach re-examined*. Cambridge, UK: Open Book Publishers.
- Sen, A. (1988). Freedom of choice. Concept and content. *European Economic Review*. [https://doi.org/10.1016/0014-2921\(88\)90173-0](https://doi.org/10.1016/0014-2921(88)90173-0).
- Sen, A. (1999). *Development as Freedom*. Oxford: Oxford University Press.
- Venkatapuram, S. (2011). *Health Justice: an argument from the capabilities approach*. London, UK: Polity Press.